

หน่วยที่ 15:

แนวการพัฒนาบนวิถีไทย

ตอนที่ 15.1 นิยามศัพท์คำว่า วิถีไทย การพัฒนา

15.1.1 ความหมายของคำว่า วิถีไทย

คำว่า **วิถีไทย** มาจากคำศัพท์ **วิถี** (สาย แนว ถนน หรือทาง) ประกอบคำว่า **ไทย** คำศัพท์ **วิถีไทย** จึงมีความหมายว่า **แนวทางความเป็นไทย** มีความหมายโดยนัยคือ การดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทย ตลอดจนการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย ที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงสมัย

วิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

15.1.2 ความหมายของคำว่า การพัฒนา

พัฒนา แปลตามศัพท์ว่า **การทำให้เจริญ** เมื่อใช้ในที่กว้างประกอบด้วยคำว่า ประเทศ เป็นการพัฒนาประเทศ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความก้าวหน้าไปในทางที่เจริญ ทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างสงบ เกิดความมั่นคง คนที่อยู่ในเขตการปกครองนั้นมีความสุขในระดับสังคมที่ดี เนื่องจากการพัฒนาประเทศเป็นงานใหญ่มากและกว้างจึงต้องพัฒนาไปพร้อมกัน ด้วยความกลมกลืนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ตอนที่ 15.2 สรุปการพัฒนาในศตวรรษกว่าที่ผ่านมา

15.2.1 การพัฒนาในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึง พ.ศ. 2475

การพัฒนาในช่วงนี้เป็นช่วงที่ไทยต้องเผชิญหน้ากับการแผ่อำนาจของจักรวรรดินิยมตะวันตก การคุกคามเป็นไปอย่างเข้มข้น และลดในสมัยรัชกาลที่ 6

ต่อมาผู้นำไทยในสมัยนี้ตระหนักดีว่า นอกจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ปรับให้ยืดหยุ่นเข้ากับภาวะการณ์กดดันจากมหาอำนาจแล้ว การปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยเป็นอีกวิถีทางหนึ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะประเทศจักรวรรดิพัฒนามักเข้ายึดครองประเทศอื่นเป็นอาณานิคม เมื่อมาผสมกับการขาดประสิทธิภาพของระบบไพร่และหน่วยราชการ ตลอดจนถึงการที่คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วิทยาการตะวันตก ทำให้ก่อเกิดการปฏิรูปบ้านเมืองให้เป็นสมัยใหม่ โดยมีวิธีการพัฒนาที่มีลักษณะเด่น 3 ประการคือ

1. **การดำเนินงานในแนวการเดินสายกลาง** สร้างความก้าวหน้าโดยใช้ยุทธวิธีปรับปรุงสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ให้เกิดผลกระทบต่อขุนนาง ไพร่บ้าน และพลเมืองให้น้อยที่สุด ถ้าการเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบต่อขุนนางราษฎรจำนวนมาก รัฐจะค่อย ๆ ทำ

2. **การผสมวิธีการแบบตะวันตกให้เข้ากับพื้นฐานวัฒนธรรมไทย** แม้ว่าการปรับปรุงบ้านเมืองจะมุ่งปฏิรูปตามคติตะวันตกเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของมหาอำนาจตะวันตกตามเกณฑ์วัดความเจริญก้าวหน้าหรือตามมาตรฐานที่ตะวันตกคุ้นเคย แต่ผู้นำไทยโดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ ทรงให้ความสำคัญแก่วิทยาการไทยและนำมาดัดแปลงประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปบ้านเมือง ทรงสนับสนุนให้ศึกษาระบบต่าง ๆ ของสังคมไทยให้เข้าใจก่อนที่จะเรียนรู้วิทยาการตะวันตก เพื่อจะได้เลือกสรรรักษาทั้งที่ดีให้คงอยู่ ปรับปรุงเฉพาะสิ่งที่จำเป็น เลือกรับวัฒนธรรมตะวันตกและสิ่งที่มีประโยชน์ต่อบ้านเมือง

3. **การเน้นยุทธวิธีสร้างความสงบและความมั่นคงภายในประเทศ** มากกว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลในช่วงสมัยนี้มีจุดมุ่งหมายหลักคือ ต่อต้านการคุกคามของจักรวรรดินิยม และรักษาเอกราชของชาติ จึงมุ่งปรับปรุงบ้านเมืองให้เข้มแข็ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ผลของการพัฒนาได้ก่อผลที่กว้างขวางต่อทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในช่วงสมัยนั้น

- **การเมืองการปกครอง** เกิดรัฐชาติไทย ได้รับแนวคิดการเมืองตะวันตก ประชาธิปไตย สังคมนิยม แต่ประชาธิปไตยมีกระแสที่แรงและเด่นกว่า ส่วนผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การเกิดระบบราชการสมัยใหม่แบบตะวันตก บนพื้นฐานของระบบกระทรวง ทบวง กรม

- **เศรษฐกิจ** เปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยม ซึ่งได้พัฒนาสืบมา

- **สังคม** เปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ เฉพาะในสังคมเมือง ยังมีได้ลงลึกไปถึงชนบท หมู่บ้าน

การพัฒนาในช่วงสมัยนี้ได้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจในปลายรัชกาลที่ 6 และในรัชกาลที่ 7 จนเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475

15.2.2 การพัฒนาประเทศ พ.ศ. 2473-2500

การพัฒนาประเทศในช่วงนี้เป็นเลี้ยวศตวรรษของการเริ่มแรกของระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ผู้นำประเทศส่วนใหญ่มาจากคณะราษฎร ที่ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองและใช้แนวนโยบายบริหารประเทศในแนวชาตินิยม โดยเฉพาะจอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลายสมัย รวมเวลาแล้วนาน 15 ปี (แบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรก พ.ศ. 2481-2491) และช่วงที่สอง พ.ศ. 2491-2500 ทั้ง 2 ช่วงนี้เป็นนายกรัฐมนตรีรวมกัน 8 สมัย)

ส่วนปัจจัยที่กำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ นั้นมี 4 ประการได้แก่

1. การสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ทำใหม่ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อจะได้เข้ามาคุมอำนาจบริหารประเทศ
2. ความรู้สึกชาตินิยมในผู้นำสมัยนี้ที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าตามแบบอย่างของประเทศตะวันตกที่ได้เห็นมา
3. การลดบทบาทและอิทธิพลของอังกฤษ-ฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะทั้ง 2 ประเทศต่างก็มีปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศของตนที่ต้องแก้ไขจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) และสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (พ.ศ. 2472-2475) ทำให้เกิดช่องว่างทางอำนาจชั้นในภูมิภาค และเป็นผู้นำไทยพยายามแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองด้วยการขยายดินแดนและเขตอิทธิพล
4. การเพิ่มบทบาทและอิทธิพลของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมทั้งอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อิทธิพลญี่ปุ่น : ชาตินิยม การเน้นเรื่องทหาร คอมมิวนิสต์ : ต่อต้านสิทธินี้ สหรัฐอเมริกา เริ่มแผ่อำนาจเข้ามา

วิธีการปรับปรุงพัฒนาบ้านเมือง มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การใช้สิทธิชาตินิยมในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ และการเมือง
 2. การใช้อำนาจบังคับค่อนข้างสูง ลักษณะเป็นเผด็จการที่อิงประชาธิปไตยเศรษฐกิจ
 3. อิทธิพลอารยธรรมตะวันตก เริ่มปรากฏมากขึ้นในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเมือง
- **การเมืองการปกครอง** เปลี่ยนแปลงมาปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอยู่ในช่วงการทดลอง ค้นหายังห่างไกลจากสาระจิตวิญญาณ การปฏิบัติจริงตามแนวคิดการเมืองการปกครอง
 - **เศรษฐกิจ** เกิดทุนนิยมโดยรัฐ ตั้งรัฐวิสาหกิจ จำนวนมากที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งใจไว้ในการจัดอิทธิพลของนายทุนต่างชาติ และทำให้ไทยพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

ผลที่เกิดขึ้นนั้นนายทุนไทยเชื้อสายจีนคงมีบทบาทเป็นพลวัต ยิ่งในเศรษฐกิจไทยสืบต่อมาที่สำคัญก็คือ ได้ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์โยงใยขยายกว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้นตามการเติบโตขยายตัวของเศรษฐกิจ

- **สังคม – วัฒนธรรม** เริ่มเกิดสภาพการเป็นตะวันตก หรือ Western Micator ในวิถีชีวิตทางสังคมเมือง

15.2.3 การพัฒนาประเทศในด้านทศวรรษ พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2544

เป็นช่วงสมัยที่มีแนวทางและวิธีการพัฒนาแตกต่างจาก 2 สมัยแรกอยู่มาก ทำให้เกิด Westernization รวมทั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในทุก ๆ ด้านในสังคม นักวิชาการบางคนเรียกว่า **“สมัยพัฒนา”** เพราะเริ่มพัฒนาประเทศโดยมีแผนพัฒนาฯ ที่กำหนดใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

ปัจจัยเร่งรัดให้ต้องพัฒนาประเทศมี 3 ประการ ได้แก่

1. ความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้า พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา

2. ความหวั่นเกรงภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

3. การขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีทุนจากสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำในด้านอุดมการณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้วยความเชื่อหลัก 3 ประการ คือ

1. **พัฒนานิยม** มุ่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูง ส่งเสริมการค้าเสรี การลงทุนต่างชาติ การกู้เงิน และซื้อเทคโนโลยีต่างประเทศ การส่งเสริมการลงทุนขนาดใหญ่ การส่งออก

2. **บริโภคนิยม** ส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมใช้จ่ายสินค้าอุปโภค บริโภคให้มาก ๆ เพื่อกระตุ้นการเติบโตขยายตัวของเศรษฐกิจ

3. **ความมั่นคงนิยม** เป็นการควบคุมสังคมโดยรวมทั้งในด้านระบบการเมือง การบริหารการศึกษา และด้านเศรษฐกิจให้สงบเรียบร้อย มีเสถียรภาพ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่นักลงทุนต่างชาติ

ผลการพัฒนาใน 4 ทศวรรษที่ผ่านมาภายใต้แผนพัฒนาฯ 8 ฉบับ ได้ก่อผลทั้งในด้านบวกและลบต่อสังคมไทย ดังนี้

1. ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุได้รับวิทยาการเทคโนโลยีใหม่ ๆ และความทันสมัยหลากหลายด้าน

2. ผลการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมากมายหลายประการ ตั้งแต่การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมยิ่งแก่ชนชั้นล่าง การล่มสลายของสังคมหมู่บ้าน ความเลื่อมล้ำ แปรกแยะระหว่างสังคมเมือง-สังคมชนบท ปัญหาครอบครัว การปัญหาเด็กด้อยโอกาสเยาวชนสตรี ปัญหาเรื่องคุณภาพชีวิตการเป็นวัตถุนิยมที่เพิ่มทวีมากขึ้น การมีชีวิตที่สับสนเคร่งเครียด การเสื่อมลงของ

จริยธรรม ค่านิยมที่ดี การขาดความสมดุลระหว่างวัฒนธรรมและวัฒนธรรมตะวันตกที่เริ่มเข้ามา การพึ่งพาเทคโนโลยีและทุนต่างประเทศ ตลอดจนถึงความเชื่อมโยงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 15.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน

15.3.1 แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นปรัชญาการพัฒนาที่ใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวถึงระดับประเทศ เป็นการดำเนินไปในทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล เพื่อให้เกิดความพอเพียงที่เป็นสุข การพึ่งตนเองได้ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ความเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก เป็นการพัฒนาบนวิถีไทย ความผาสุกสภาพที่ยั่งยืน การดำเนินการตามทฤษฎีใหม่เพื่อไปสู่เป้าหมาย ความเป็นอยู่ที่พอเพียง

การพัฒนา มี 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1	การจัดสรรที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเพื่อไปสู่ความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานความประหยัด
ขั้นที่ 2	การรวมพลังของชุมชนในรูปของกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมถึงด้านสวัสดิการ การศึกษา และการพัฒนาสังคมในชุมชน
ขั้นที่ 3	ความร่วมมือของกลุ่มหรือสหกรณ์ในชุมชนกับภายนอก เป็นการสร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์การพัฒนาเอกชน และภาครัฐ การในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการข่าวสารข้อมูล

15.3.2 แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน

เป็นแนวคิดของวิธีการพัฒนาที่ก่อเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เป็นการพัฒนาที่เน้นความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ การให้โอกาสประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ทางการเมือง และการมีสังคมที่เกื้อกูลสมานฉันท์

หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 1. ผลผลิตภาพการผลิต (Productivity)** การพัฒนาจะต้องสร้างผลผลิตอย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพประชาชนต้องได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงาน รวมทั้งมีส่วนร่วมเต็มที่ในการสร้างรายได้และการจ้างงาน
- 2. ความเสมอภาค (Equity)** ประชาชนควรมีโอกาสเท่าเทียมกันและสร้างความเท่าเทียมทางการพัฒนาด้วยการกระจายรายได้ กระจายอำนาจทางเศรษฐกิจ สู้ภูมิภาคและท้องถิ่น กระจาย

ความเจริญสู่ต่างจังหวัด กระจายอำนาจทางการเมืองและการบริหาร กระจายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางทั่วประเทศ และคืนการศึกษาให้แก่ประเทศ

3. **ความยั่งยืน (Sustainability)** ปลูกฝังสร้างความรู้ความสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน และน้ำ รวมทั้งมีมาตรการดำเนินการอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างโอกาสความเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรเชิงอนุรักษ์ มิใช่เพียงคนรุ่นนี้เท่านั้น แต่ถึงรุ่นลูกหลานในอนาคตด้วย

4. **การให้อำนาจแก่ประชาชน** การพัฒนาองคคยประชาชนและโดยชุมชนอันหลากหลาย ไม่ใช่เพียงเพื่อประชาชนเท่านั้น หากแต่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมเต็มที่ในการตัดสินใจและในการบริการต่าง ๆ ที่จะให้ชีวิตมีหลักประกันแก่พวกเขา สิทธิชุมชนและประชาธิปไตยจึงเป็นมิติที่สำคัญยิ่ง

5. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom)** องค์ความรู้ท้องถิ่นจะต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนได้รับการเชิดชู ตลอดจนจนถึงจุดแข็งที่ดึงมาได้รับการสืบสานต่อเนื่อง และหากว่าการประยุกต์ความรู้เทคโนโลยีเป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับภูมิปัญญาประเทศแล้วภูมิปัญญาไทยแล้ว ก็จะได้ “ภูมิปัญญาไทย”

คำถามท้ายหน่วย

ข้อ 1 วิถีไทย วิถีชีวิตมีความหมายอย่างไร

ตอบ **วิถีไทย** หมายความว่า แนวทางความเป็นไทย ส่วน**วิถีชีวิต** หมายความว่า ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคมบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ

ข้อ 2 การพัฒนา หมายความว่าอย่างไร

ตอบ การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความก้าวหน้าไปในทางที่เจริญ ทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างสงบ เกิดความมั่นคง คนที่อยู่ในเขตการปกครองนั้นมีความสุขในระเบียบสังคมที่ดี

ข้อ 3 การพัฒนาในวิถีไทยมีความเป็นมาอย่างไร ให้สรุปโดยสังเขป

ตอบ แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ

- 1) การพัฒนาในสมัยรัชกาลที่ 5 -พ.ศ. 2475 มีลักษณะเด่น คือ เดินสายกลาง ผสานวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมตะวันตก และใช้ยุทธวิธีสร้างความสงบและความมั่นคงภายในประเทศ
- 2) การพัฒนา ใน พ.ศ. 2475-2500 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย โดยคณะราษฎร มีแนวนโยบายการบริหาร แบบชาตินิยม
- 3) การพัฒนาด้านทศวรรษ 2500 – 2544 มีลักษณะการพัฒนาแบบตะวันตกอย่างเต็มที่

ข้อ 4 การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นอย่างไร

ตอบ เป็นแนวคิดของการพัฒนาที่มีมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เป็นการพัฒนาที่เน้นความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การพัฒนาแนวพุทธ การพัฒนาเกษตรกรรม ชาติ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน

